

Üniversite Öğrencilerinde Toplum Yanlısı ve Saldırgan Davranışlar ile İlişkili Bireysel ve Sosyal Etmenler¹

Petek AKMAN ÖZDEMİR²

Öz

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin toplum yanlısı ve saldırgan davranışları ile ilişkili bireysel ve sosyal etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 429 üniversite öğrencisi katılım sağlamıştır. Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği ile katılımcıların toplum yanlısı ve saldırgan davranışları gösterme düzeyleri belirlenmiştir. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği bireysel ve sosyal etmenlerin düzeylerini belirlemek için kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler t-testi, korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi yapılarak incelenmiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla toplum yanlısı davranışta ve daha az saldırgan davranışta bulundukları belirlenmiştir. Regresyon analizleri benlik algısının, sosyal yeterliliğin, aile ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliğinin toplum yanlısı davranışların pozitif yordayıcıları olduklarını göstermiştir. Benliğe ve geleceğe ilişkin algıların, aile uyumunun, aile ve arkadaş ilişkilerinin saldırgan davranışları negatif yönde yordadıkları bulunmuştur. Araştırma bulguları genç yetişkinlik döneminin sosyal ve duygusal özellikleri ile ilişkili olarak değerlendirilmiştir. İleride yapılacak araştırmalar ve üniversite öğrencilerine yönelik eğitsel çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

toplum yanlısı davranışlar
saldırgan davranışlar
benlik algısı
sosyal yeterlilik
aile uyumu

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 17.05.2023

Kabul Tarihi: 03.10.2023

Doi:
10.20304/humanitas.1298138

Personal and Social Factors Related to Prosocial and Aggressive Behaviors Among University Students

Abstract

This study aims to determine the personal and social factors related to prosocial and aggressive behaviors among university students. 429 university students took part in the study. The levels of prosocial and aggressive behaviors were determined with Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire. The Resilience Scale for Adults was used to assess levels of personal and social variables. The relationships among study variables were examined with t-test, correlation analysis and multiple regression analysis. The female students were found to show more prosocial behaviors and less aggressive behaviors than male students. Regression analyses demonstrated that perception of self, social competence, relationships with family and friends were positive predictors of prosocial behaviors. Perception of self and future, family cohesion, quality of relationships with family and friends were found to negatively predict aggressive behaviors. The findings of the study were evaluated with regard to social and emotional characteristics of young adulthood. Suggestions for future research and educational activities for university students were discussed.

Keywords

prosocial behaviors
aggressive behaviors
perception of self
social competence
family cohesion

About Article

Received: 17.05.2023

Accepted: 03.10.2023

Doi:
10.20304/humanitas.1298138

¹ Bu çalışma için Beykoz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan etik kurul izni alınmıştır (10/07/2020, 2/1-5).

² Dr. Öğr. Üyesi, Fenerbahçe Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye, petek.akman@fbu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7797-0353

Giriş

Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme süreçlerinde önemli rol oynayan toplum yanlısı ve saldırgan davranışlar akademik ve sosyal deneyimlerini şekillendirmektedir. Toplum yanlısı (prosocial) davranışlar; diğer bireylere yarar sağlama amacı ile gerçekleştirilen, başkalarına yardım etme, zamanını ve kaynaklarını başkaları için ayırma ve gönüllü çalışma gibi davranışları ifade etmektedir (Carlo ve Randall, 2002, s. 32-33). Saldırgan davranışlar ise genel olarak başkalarına zarar verici davranışları tanımlamaktadır. Ancak, çok sayıda araştırmada tepkisel (reactive) ve amaca yönelik (proactive) saldırgan davranışlar ayrıştırılmıştır. Tepkisel saldırganlık öfkeyi içeren, savunmacı ve bir tehdide tepki olarak gösterilen davranışları, amaca yönelik saldırganlık ise planlı, kasıtlı ve bir amacı gerçekleştirmek için yapılan davranışları ifade etmektedir (Dodge ve Coie, 1987, s. 1147).

Toplum yanlısı davranışlar iyi oluşa, sosyal uyuma ve olumlu sosyo-duygusal gelişime (Nelson, Layous, Cole, ve Lyubomirsky, 2016, s. 856) katkıda bulunmaktadır. Saldırganlığın ise duygu düzenleme güçlükleri, davranış sorunları, akranlar tarafından kabul düzeyinin düşük olması ve içselleştirme sorunları gibi çok sayıda olumsuz sonuçları olduğu gösterilmiştir (Card Stucky, Sawalani, ve Little, 2008, s. 1207). Toplum yanlısı davranışların ve saldırganlığın birbirleri ile yakından ilişkili olduğu, empati ve toplum yanlısı davranışlar ile saldırganlık arasında negatif yönde ilişki olduğu vurgulanmıştır (Carlo, Mestre, Samper, Tur, ve Amenta 2010, s. 875-876). Gençler açısından toplum yanlısı ve saldırgan davranışların psikolojik ve sosyal sonuçları dikkate alındığında bu davranışların ortaya çıkmasında rol oynayan etmenlerin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Toplum yanlısı ve saldırgan davranışların gösterilmesine katkıda bulunan çok sayıda bireysel, durumsal, sosyal ve kültürel etmen incelenmiştir. Alanyazında bireysel etmenler arasında özellikle benlik ile ilişkili kavramlara, örneğin benlik algısına ve benlik saygısına geniş yer verildiği görülmektedir. Benlik algısı, bireyin kendi özellikleri ile ilgili bilgiye ve yargıya erişimini, bireysel özelliklerinin farkında olmasını ve benlik kavramının oluşturulmasını içermektedir (Morin, 2017, s. 2). Bireyin kendisi ile ilgili genel görüşü olarak tanımlanan benlik kavramı ve benlik kavramına ilişkin duygusal değerlendirmeyi ifade eden öz-saygı ile yakından ilişkilidir. Olumlu benlik algısının (Lu, Wang, Tao, Sui, ve Yan, 2022, s. 6-7) ve benlik kavramının (Gupta ve Thapliyal, 2015, s. 42-43) toplum yanlısı eğilimler ve davranışlar ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Li ve Hao (2022, s. 375) da öz-saygısı yüksek olan ergenlerin toplum yanlısı davranışlarda bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Diğer yandan benlik algısı olumsuz olan üniversite öğrencileri daha fazla saldırganlık göstermektedir (Odacı ve Çelik, 2017, s. 223). Teng, Liu ve Guo (2015, s. 50) tarafından yapılan meta-analiz çalışmasında da saldırgan davranışların öz-saygı ile orta düzeyde negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda, kendilerine ilişkin tutumları olumlu olan gençlerin kendilerine güvenlerinin de daha yüksek olması (Kobayashi ve Brown, 2003, s. 575) nedeni ile toplum yanlısı davranışlarda bulunma ve öz-saygısı düşük olan gençlerin öz-saygılarını artırma ya da benliklerini koruma amacı ile saldırganlık göstermeleri (Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt, ve Caspi, 2005, s. 333-334) beklenebilir.

Sosyal etkileşimlerde etkili olabilme (Rose-Krasnor, 1997, s. 112), sosyal ilişkileri etkili bir şekilde yönetebilme şeklinde tanımlanan sosyal yeterlilik de sosyal davranışları belirleyen önemli bir etmen olarak ele alınmaktadır. Sosyal yeterliliğin önemli yönlerinden birisinin toplumsal katılımda bulunma olduğu (Ma, 2012, s. 1) vurgulanmıştır. Toplumsal davranışlar ile sosyal yeterlilik arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen az sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Collie (2022, s. 417-418) ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada sosyal yeterliliğin toplum yanlısı davranışlara ilişkin içsel güdülenme ile ilişkili olduğunu belirlemiştir. Sosyal yeterliliği yüksek olan bireyler bakış açısı alma, iletişim, empati, duygu düzenleme ve problem çözme becerileri göstermektedir (Rose-Krasnor, 1997, s. 123). Bu becerileri gösteren üniversite öğrencilerinin daha fazla toplum yanlısı davranışlarda bulunacakları düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde sosyal yeterlik ve saldırganlık üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarının tutarlı olmadığı görülmüştür. Çocuklarda sosyal yeterliliğin saldırganlığın azalmasında etkili olduğu bulunurken (Arsenio, Cooperman, ve Lover, 2000, s. 445-446), Chen ve arkadaşlarının (2010, s. 589) yaptıkları boylamsal araştırmada sosyal yeterliliğin saldırganlığı yordamadığı belirlenmiştir. Ayrıca, saldırganlık gösteren çocukların da sosyal yeterlilikleri yüksek olabilmekte ve saldırgan olmayan çocuklar gibi yakın arkadaş ilişkileri kurabilmektedir (Grotspeter ve Cairns, 1996, s. 2337). Sosyal bilgi işleme süreçleri incelendiğinde saldırgan olan çocukların arkadaşları ile yaşadıkları çatışmaları olumlu ve arkadaşlarının davranışlarını olumsuz olarak değerlendirdikleri de görülmüştür (Orobio de Castro, Brendgen, Van Bostel, Vitaro, ve Schaepers, 2007, s. 174-175). İşlevsel Duygu Kuramına (Frijda ve Mesquita, 1998, s. 273-276) göre de düşük sosyal yeterliliğin üzüntü ve suçluluk gibi duygulara yol açarak saldırganlığı azaltması beklenebilir. Bu alandaki araştırma bulgularına, ayrıca sosyal bilgi işleme ve işlevsel duygu yaklaşımlarına dayanılarak sosyal yeterliliğin saldırganlık ile ilişkili olma olasılığının düşük olması beklenebilir.

Gençlerin benlik algıları gibi geleceğe ilişkin algıları da toplum yanlısı ya da saldırgan eğilimler göstermelerinde etkili olmaktadır. Gelecek yönelimi bireyin geleceği ile ilgili görüşlerini, planlarını, güdülerini ve duygularını içermektedir (Nurmi, 1991, s. 3-5). Geleceğe ilişkin amaçlar belirlemeyi ve planlar yapmayı kapsamaktadır. Gelecek yönelimi az sayıda çalışmada toplum yanlısı ve saldırganlık ile ilişkili olarak incelenmiştir. Yaşama ve geleceğe ilişkin algıları olumlu olan ergenlerin (Russo, Dell’Era, Zagrean, Danioni, ve Barni, 2022, s. 272) toplum yanlısı davranışlarda bulunma eğilimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan gelecek yönelimleri yüksek olan ergenlerin zorbalık gibi saldırgan davranışları daha az gösterdikleri belirlenmiştir (Gao ve Chan, 2015, s. 5-6). Yaşamın olumlu değerlendirilmesi, başkalarının ihtiyaçlarını önemseme ve onlara yardım etme için temel oluşturabilirken (Laguna, De Longis, Mazur-Socha, ve Alessandri, 2022, s. 1609-1610), gelecek ile ilgili olumlu bakış açısı ve beklentiler şiddet içerikli davranışların azalmasına katkıda bulunabilmektedir (Stoddard, Zimmerman, ve Bauermeister, 2011, s. 242-243).

Aile gençlerin sosyo-duygusal gelişiminde önemli rol oynamaktadır (Brofenbrenner, 1979, s. 25-28). Aile bir bütün olarak ele alındığında aile uyumu sosyal davranışları belirleyici önemli bir etmen olarak öne çıkmaktadır. Aile uyumu; aile üyeleri arasında duygusal bağın, bağlılığın ve desteğin olmasını ifade etmektedir (Olson, 2000, s. 145-147). Aile uyumunun toplum yanlısı davranışlardaki rolünün incelendiği az sayıda çalışma bulunmaktadır. Aile uyumunun yüksek olmasının toplum yanlısı davranışlar gösterme ile orta düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Hur, Taylor, Jeong, Park, ve Haberstick, 2017, s. 232). Aynı zamanda aile uyumu yüksek olan gençler daha az saldırgan davranışlar göstermektedir (Hamama ve Arazi, 2012, s. 291). Aile uyumu gençlerin stresli ya da tehdit içeren durumlar ile baş etmeleri için gereken duygu düzenleme ve bilişsel becerileri geliştirmelerine katkı sağlaması (Andreas ve Watson, 2009, s. 193-194) açısından toplum yanlısı ve saldırgan davranışların gelişiminde rol oynayabilmektedir.

Ergenlikte ve genç yetişkinlikte aile gibi arkadaşların da gençlerin yaşamlarına ve sosyal gelişimlerine önemli düzeyde etkileri bulunmaktadır. Aile uyumunun yanı sıra gençlerin ebeveynleri ve arkadaşları ile ilişkilerinin niteliği sosyal davranışlarını etkilemektedir. Ebeveynlerin özellikle annelerin çocuklarına ilgi ve sıcaklık göstermeleri, çocukları ile aralarında güçlü bir bağın olması çocukların toplum yanlısı eğilimler göstermelerine katkıda bulunmaktadır (Day ve Padilla-Walker, 2009, s. 903). Clark, Dahlen ve Nicholson (2015, s. 194) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmalarında saldırganlığın demokratik ebeveynlik tutumları ile negatif ve psikolojik kontrol ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Ayrıca, arkadaş ilişkilerinin niteliğinin olumsuz olmasının yüksek düzeyde saldırganlık ile ilişkili olduğu (Lansford, Malone, Dodge, Pettit, ve Bates, 2010, s. 559-600), olumlu arkadaş ilişkilerinin toplum yanlısı davranışları yordadığı belirlenmiştir (Bayar, Sayıl, ve Kındap Tepe, 2020, s. 107).

Sosyo-demografik özelliklerden cinsiyetin etkisi olumlu sosyal davranışlar ve saldırganlık ile ilgili çalışmaların birçoğunda incelenmiş, cinsiyete göre bu tür davranışların gösterilme olasılığının ve düzeyinin farklılaştığı belirlenmiştir. Örneğin çocuklar ya da ergenler ile yürütülen araştırmaların dahil edildiği meta-analiz çalışmalarında kızların erkeklere göre daha fazla toplum yanlısı davranış (Xiaoa, Hashi, Korous, ve Eisenberg, 2019, s. 53) ve daha az doğrudan saldırganlık (Card ve ark., 2008, s. 1027) gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında biyolojik etmenlerin yanı sıra cinsiyete göre farklılaşan sosyalleşme süreçlerinin ve sosyo-duygusal becerilerdeki farklılıkların etkili olduğu savunulmaktadır (Keenan ve Shaw, 1997, s. 101-107).

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde toplum yanlısı ve saldırgan davranışları yordayan bireysel ve sosyal etmenlerin belirlenmesidir. Psikolojik sağlamlığın koruyucu etmenleri temel alınarak, bu etmenlerden toplum yanlısı eğilimler ve saldırganlık ile ilişkili olduğu kuramsal ve ampirik çalışmalar ile desteklenen değişkenler çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmada bireysel etmenler olarak cinsiyet, benlik algısı, sosyal yeterlilik ve gelecek algısı incelenmiştir. Ayrıca, sosyal değişkenler olarak aile uyumunun, aile üyeleri ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliğinin (sosyal kaynaklar) toplum yanlısı ve saldırgan davranışları yordama güçlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada incelenen bireysel ve sosyal etmenlerin etkilerinin incelendiği çalışmalar çoğunlukla çocuklar ve ergenler ile gerçekleştirilmiştir (örn., Collie, 2022, s. 406-407; Xiao ve ark., 2019, s. 42-46). Bu çalışmanın araştırma grubunu üniversite öğrencilerinin oluşturması, genç yetişkinlik döneminde toplum yanlısı ve saldırgan davranışların gösterilmesine katkıda bulunan etmenler, gelişimsel özellikler ve sosyo-duygusal süreçler ile ilgili bilgi edinilmesi açısından önemli görülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada cinsiyet, benlik ve gelecek algısı, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar (aile üyeleri ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliği) ile toplum yanlısı ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi amaçlandığından çalışmada genel tarama modellerinden değişkenlerin birlikte değişimlerinin

ve ilişkilerin düzeylerinin belirlenmesine olanak sağlayan ilişkisel tarama modeli (Karasar, 2011, s. 81-82) kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma; İstanbul'da öğrenimlerine devam eden 18-20 yaşları arasındaki ($\bar{X} = 18,87$, $S_s = 0,75$) 429 üniversite öğrencisi (210 kadın, 219 erkek) ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma grubunun %12,6'sı hazırlık sınıfı, %40,1'i ön lisans ve %47,3'ü lisans öğrencisinden oluşmaktadır. Katılımcıların %77,4'ünün birinci sınıf ve %10'unun ikinci sınıf öğrencisi olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %14'ü bir işte çalıştıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin ebeveynlerinin çoğunluğu ilkokul ya da ortaokul mezunudur. Annelerin %58,7'si ve babaların %46,6'si ilkokul ya da ortaokul, annelerin %25,9'u ve babaların %33,1'i lise mezunudur. Anneleri (%15,4) ya da babaları (%20,3) lisans/lisansüstü eğitimi tamamlamış olan katılımcılar araştırma grubunun en küçük bölümünü oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel bilgi formu.

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu; katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, annelerinin ve babalarının eğitim düzeyi) ilişkin soruları içermektedir. Cinsiyet (kız = 0 ve erkek = 1) göstermelik (dummy) değişken olarak kodlanarak regresyon analizlerine eklenmiştir.

Olumlu sosyal davranışlar ve saldırganlık ölçeği.

Boxer, Tisak ve Goldstein (2004, s. 95-97) tarafından geliştirilen 25 maddeli Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği, olumlu sosyal ve saldırgan davranışları içeren 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutların ikisi saldırgan davranışlar (amaca yönelik ve tepkisel) ve üçü olumlu sosyal davranışlar (amaca yönelik, tepkisel ve toplum yanlısı/prosocial) ile ilişkilidir. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasını gerçekleştiren Bayraktar, Kındap, Kumru ve Sayıl (2010, s. 7-9), olumlu sosyal davranış ile ilişkili alt boyutların ayrıştığını ve saldırganlık boyutlarının ayrışmadığını tespit etmişlerdir. 25 maddeli ölçeğin saldırgan davranışlar, tepkisel olumlu, amaca yönelik olumlu ve özgeci (toplum yanlısı/prosocial) olumlu sosyal davranışlar olmak üzere 4 alt boyuttan oluştuğunu belirlemişlerdir.

Bu çalışmada saldırgan davranışlar (10 madde; örn., “Birileri beni sinirlendirdiğinde veya keyfi mi kaçırdığında genellikle onlara bağırırım.”) ve özgeci olumlu davranışlar (5 madde; örn., “Kendiliğimden sık sık başkalarına yardım ederim.”) boyutlarına ilişkin alt

ölçekler kullanılmıştır. Likert tipi olan ölçeklerde ifadeler 4 derece (1 = Hiç tanımlamıyor, 4 = Kesinlikle tanımlıyor.) ile değerlendirilmektedir. Ölçek uyarlama çalışmasında (Bayraktar ve ark., 2010, s. 7) Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları saldırgan davranış alt boyutu için .90 ve özgeci olumlu sosyal davranış için .75 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları saldırgan davranış alt boyutu için .88 ve özgeci olumlu sosyal davranış için .69 olarak bulunmuştur.

Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği.

Bireysel ve sosyal etmenlerin ölçülmesinde psikolojik dayanıklılığının koruyucu etmenlerini içeren Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (Friborg, Hjemdal, Rosenvinge, ve Martinussen, 2003, s. 95-97) kullanılmıştır. Türkçeye geçerliliği Basım ve Çetin (2011, s. 109-111) tarafından yapılan ölçek toplam 33 maddeden oluşmaktadır. Ölçek; yapısal stil, kendilik (benlik) algısı, gelecek algısı, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar olmak üzere altı boyutu içermektedir. Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda 4 maddelik yapısal stil ölçeği uygulanmamıştır.

Kendilik (benlik) algısının (6 madde; örn., “Kişisel problemlerimi çözmem/nasıl çözebileceğimi bilirim.”), gelecek algısının (4 madde; örn., “Gelecek için yaptığım planların başarılması zordur/başarılması mümkündür.”), sosyal yeterliliğinin (6 madde; örn., “Yeni insanlarla tanışmak benim için zordur/benim iyi olduğum bir konudur.”), aile uyumunun (6 madde; örn., “Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı benimkinden farklıdır/benimkiyle aynıdır.”) ve sosyal kaynakların (7 madde; örn., “İhtiyacım olduğunda bana yardım edebilecek kimse yoktur/her zaman bana yardım edebilen birisi vardır.”) düzeyi her bir alt ölçekte alınan puanlar toplanarak belirlenmiştir. Aile ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliğini belirlemek için sosyal kaynaklar alt ölçeği kullanılmıştır. Katılımcı ön yargısının önlenmesi amacı ile maddeler iki ayrı ucunda olumlu ve olumsuz anlamların olduğu 5’li semantik (anlamsal) farklılık ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir.

18-25 yaşları arasındaki öğrenciler ile yaptıkları çalışmalarında Basım ve Çetin (2011, s. 112) Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin bu yaş grubu için geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğunu göstermişlerdir. Alt boyutlar için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının .66 ile .81 arasında değiştiğini belirlemişlerdir (Basım ve Çetin, 2011, s. 110). Araştırma grubunun yaşı dikkate alındığında ölçeğin çalışmada uygulanmak için uygun bir ölçme aracı olduğuna karar verilmiştir. Bu çalışmada da Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının kendilik (benlik) algısı ($\alpha = .69$), gelecek algısı ($\alpha = .77$), sosyal yeterlilik ($\alpha = .71$), aile uyumu ($\alpha = .79$) ve sosyal kaynaklar ($\alpha = .70$) için yüksek olduğu belirlenmiştir.

İşlem

Araştırmaya başlanmadan önce Beykoz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan etik kurul izni alınmıştır (10/07/2020, 2/1-5). Üniversite öğrencileri çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Katılımcılara araştırmanın amaçları ve ölçek formatı ile ilgili bilgi verilmiştir. Katılımcıların araştırmaya ve ölçeklerdeki maddelere ilişkin her türlü sorusu yanıtlanmış ve verilerin araştırmada kullanılabilmesi için katılımcılardan izin alınmıştır. Kişisel bilgi formu ve ölçekler bireysel olarak uygulanmıştır. Uygulama yaklaşık olarak 35 dk. sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma verisinin analizi “SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 23 for Windows” ile yapılmıştır. Tamamlayıcı istatistiksel analiz olarak aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizleri yapılarak değişkenler arasındaki ilişki ve ilişkilerin etki büyüklükleri belirlenmiştir. Korelasyon analizlerine ilişkin etki büyüklükleri Cohen’in sınıflandırılması (Cohen, 1992, s. 157) ($r = .10$, zayıf; $r = .30$, orta düzeyde; $r = .50$, güçlü) temel alınarak yorumlanmıştır. Toplum yanlısı ve saldırgan davranışlar cinsiyete göre t-testi yapılarak incelenmiştir. T-testlerde belirlenen ilişkiler için etki büyüklükleri hesaplanmıştır. Cohen d değerleri zayıf ($d = 0,2$), orta ($d = 0,5$) ve güçlü ($d = 0,8$) olarak yorumlanmıştır (Cohen 1992, s. 157). Benlik (kendilik) algısı, gelecek algısı, sosyal yeterlilik, aile uyumu, sosyal kaynaklar (aile üyeleri ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliği) değişkenlerinin toplum yanlısı davranışları ve saldırgan davranışları yordama güçleri çoklu regresyon analizleri yapılarak belirlenmiştir. Anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak alınmıştır.

Analizler gerçekleştirilmeden önce çoklu regresyon analizinin sayıltılarının (Field, 2009, s. 220-221) karşılandığı yapılan testler ve analizler ile belirlenmiştir. Normal dağılım eğrileri ve saçılma grafikleri incelenerek eş varyanslılık, hataların normal dağılımı ve doğrusallık varsayımlarının karşılandığı sonucuna varılmıştır. Korelasyon analizleri değişkenler arasında orta düzeyde ilişki olduğunu göstermiştir. Hesaplanan en yüksek korelasyon kat sayısının .49 olmasına, ayrıca tolerans değerlerinin 0,10’dan az ve varyans şişme faktörü (VIF) değerleri 10’dan fazla olmamasına (Hair, Anderson, Tatham, ve Black, 2010, s. 221-222) dayanılarak çoklu bağıntı sorunu olmadığı değerlendirilmiştir. Durbin-Watson testlerinde toplum yanlısı davranışlar için 2,04 ve saldırganlık için 2,01 değerleri hesaplandığı ve bu değerler kabul edilebilir aralıkta (Field, 2009, s. 221) olduğu için otokorelasyon olmadığına karar verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde öncelikle bireysel ve sosyal etmenlere (benlik algısı, gelecek algısı, sosyal yeterlilik, aile uyumu, sosyal kaynaklar/aile üyeleri ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliği), toplum yanlısı ve saldırgan davranışlara ilişkin betimsel istatistikler ve bu araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelendiği Pearson korelasyon analizlerinin sonuçları sunulmuştur (Tablo 1). Daha sonra toplum yanlısı davranış ve saldırgan davranış puanlarının cinsiyet gruplarına göre karşılaştırıldığı t-testlerinin sonuçlarına yer verilmiştir (Tablo 2). Son olarak, bireysel ve sosyal etmenlerin toplum yanlısı davranışları ve saldırgan davranışları yordama güçlerinin belirlendiği çoklu regresyon analizlerinden elde edilen bulgular sunulmuştur (Tablo 3 ve 4).

Tablo 1 Ortalama Değerler, Standart Sapma Değerleri ve Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	$\bar{X}$	Ss	1	2	3	4	5	6
1. Toplum Yanlısı Davranışlar	13,62	3,03	-					
2. Saldırgan Davranışlar	14,35	5,50	-.22**	-				
3. Benlik Algısı	22,75	4,46	.18**	-.41**	-			
4. Gelecek Algısı	15,16	3,26	.09	-.31**	.46**	-		
5. Sosyal Yeterlilik	22,08	4,30	.17**	-.09	.28**	.26**	-	
6. Aile Uyumu	22,21	4,73	.01*	-.29**	.20**	.26**	.12*	-
7. Sosyal Kaynaklar	27,92	4,44	.19**	-.29**	.28**	.31**	.32**	.49**

N = 429; * $p < .05$; ** $p < .001$

Alt ölçeklerde alınan puanlar incelendiğinde sosyal kaynaklar ortalama puanının ($\bar{X}$ = 27,92; Ss = 4,44) diğer boyutlara göre daha yüksek ve gelecek algısının ortalama puanının ($\bar{X}$ = 15,16; Ss = 3,26) ise daha düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca, saldırgan davranışlar ölçeğinin ortalama puanının ($\bar{X}$ = 14,35; Ss = 5,50), toplum yanlısı davranışlar ölçeğinde alınan puanların ortalamasından ($\bar{X}$ = 13,62; Ss = 3,03) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi toplum yanlısı davranışlar ile saldırgan davranışlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki ($r = -.22$; $p < .05$) bulunmaktadır. Toplum yanlısı davranışların gelecek algısı dışında tüm bireysel ve sosyal etmenler ile anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Bu etmenler ile toplum yanlısı davranışlar arasında pozitif yönde ve Cohen’in (1992; s. 157) sınıflandırmasına göre zayıf ilişki ($r = .01$; $r = .19$; $p < .05$) olduğu görülmektedir. Saldırgan davranışların bütün bireysel ve sosyal etmenler ile negatif yönde ilişkili ($r = -.41$; $r = -.29$; $p < .05$) olduğu belirlenmiştir. Saldırgan davranışlar ile sadece sosyal yeterlilik arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Bütün bireysel ve sosyal etmenler arasında pozitif yönde, zayıf ya da orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu ($r = .12$; $r = .49$; $p < .05$) belirlenmiştir. Boyutlar arasındaki en güçlü ilişkilerin aile uyumu ile sosyal kaynaklar ($r = .49$; $p < .05$) arasında ve benlik algısı ile gelecek algısı ($r = .46$; $p < .001$) arasında olduğu görülmektedir. En zayıf ilişkinin ise aile uyumu ile sosyal yeterlilik ($r = .12$; $p < .05$) arasında olduğu tespit edilmiştir.

Toplum yanlısı davranış puanlarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması için t-test analizleri yapılmıştır (Tablo 2). Levene testi anlamlı olmadığı için, $F(1,427) = 0,032$, $p = .857$, varyansların homojen dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Toplum yanlısı davranış puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur, $t(427) = 1,992$, $p = .047$, $d = 0,19$, %95 GA [0,01; 1,16]. Kadın katılımcıların ($\bar{X} = 13,92$, $Ss = 2,98$) erkek katılımcılara ($\bar{X} = 13,34$, $Ss = 3,06$) göre toplum yanlısı davranış puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Cohen's d , cinsiyet gruplarına göre toplum yanlısı davranışlarına ilişkin farklılıkların zayıf olduğunu göstermiştir (Cohen, 1992, s. 157).

Tablo 2 *Toplum Yanlısı Davranış ve Saldırgan Davranış Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi*

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	SD	t	p	%95 Güven Aralığı	Cohen's d
Toplum Yanlısı Davranış	Kadın	210	13,92	2,98	427	1,992	.047*	[0,01; 1,16]	0,19
	Erkek	219	13,34	3,06					
Saldırgan Davranış	Kadın	210	13,60	5,57	427	-2,803	.005*	[-2,51; -0,44]	0,27
	Erkek	219	15,07	5,35					

Not: * $p < .001$

Cinsiyet gruplarının saldırgan davranış puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı t-test yapılarak incelenmiştir (Tablo 2). Levene testi varyansların homojen dağıldığını göstermiştir. $F(1,427) = 1,165$, $p = .281$. Cinsiyet gruplarının saldırgan davranış puanları arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır, $t(427) = -2,803$, $p = .005$, $d = 0,27$, %95 GA [-2,51; 0,44]. Erkek katılımcıların saldırganlık puanlarının ($\bar{X} = 15,07$, $Ss = 5,35$) kadın katılımcıların puanlarına ($\bar{X} = 13,60$, $Ss = 5,57$) göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Cinsiyet gruplarının saldırgan davranış puanları arasındaki farklılığın etki büyüklüğü (Cohen's $d = 0,27$) zayıf olarak yorumlanmıştır (Cohen, 1992, s. 157).

Toplum yanlısı davranışları yordayan bireysel ve sosyal etmenlerin belirlenmesi amacı ile yapılan çoklu regresyon analizinde modelin anlamlı olduğu bulunmuştur, $R^2 = .06$, $F(6, 422) = 5,816$, $p = .000$ (Tablo 3). Değişkenlerin toplam varyansın %6'sını açıkladıkları belirlenmiştir. Benlik algısı ($\beta = .133$, $p < .05$), sosyal yeterlilik ($\beta = .103$, $p < .05$) ve sosyal

kaynaklar ($\beta = .133, p < .05$) modele pozitif yönde katkıda bulunmuştur. Gelecek algısının ve aile uyumunun toplum yanlısı davranışları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadıkları saptanmıştır. Analizler üniversite öğrencilerinin kendilerine ilişkin algıları olumlu, sosyal yeterlilikleri yüksek ve sosyal kaynakları fazla olduğunda toplum yanlısı davranışlarda bulunma olasılıklarının arttığını göstermiştir.

Tablo 3 *Toplum Yanlısı Davranışlara İlişkin Çoklu Regresyon Analizinin Sonuçları*

Değişkenler	<i>b</i>	SH <i>b</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	7.937	1.139		6,970	.000
Benlik Algısı	.091	.037	.133	2,446	.015
Gelecek Algısı	-.035	.051	-.038	-0,686	.493
Sosyal Yeterlilik	.073	.036	.103	2,011	.045
Aile Uyum	.001	.035	.001	0,017	.987
Sosyal Kaynaklar	.091	.039	.133	2,310	.021

$R = .25$ $R^2 = .06$ Düzeltilmiş $R^2 = .05$

Yapılan çoklu regresyon analizinde bireysel ve sosyal etmenlerin saldırgan davranışları anlamlı düzeyde yordadıkları [$(R^2 = .24, F(6, 422) = 26,140, p = .000)$] ve toplam varyansın %24'ünü açıkladıkları belirlenmiştir (Tablo 4). Benlik algısı ($\beta = -.324, p < .05$), gelecek algısı ($\beta = -.113, p < .05$), aile uyumu ($\beta = -.143, p < .05$) ve sosyal kaynaklar ($\beta = -.117, p < .05$) değişkenlerinin modele negatif yönde özgün katkılarının olduğu bulunmuştur. Diğer öğrencilere göre kendilerine ve geleceğe ilişkin algıları daha olumsuz, aile uyumu daha düşük ve sosyal kaynakları daha az olan üniversite öğrencilerinin saldırgan davranışlarda bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Sadece sosyal yeterlilik değişkeninin saldırgan davranışların anlamlı yordayıcısı olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4 *Saldırgan Davranışlara İlişkin Çoklu Regresyon Analizinin Sonuçları*

Değişkenler	<i>b</i>	SH <i>b</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	31.597	1.867		16,920	.000
Benlik Algısı	-.400	.061	-.324	-6,586	.000
Gelecek Algısı	-.190	.084	-.113	-2,265	.024
Sosyal Yeterlilik	.112	.059	.088	1,897	.059
Aile Uyum	-.166	.058	-.143	-2,890	.004
Sosyal Kaynaklar	-.146	.065	-.117	-2,256	.025

$R = .49$ $R^2 = .24$ Düzeltilmiş $R^2 = .23$

Tartışma

Araştırmada üniversite öğrencilerinde toplum yanlısı davranışlar ve saldırgan davranışlar ile ilişkili bireysel ve sosyal etmenler incelenmiştir. Benlik algısının, sosyal yeterliliğin ve sosyal kaynakların (aile ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliğinin) toplum yanlısı davranışların pozitif yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Analizler, benlik ve gelecek algılarının, aile uyumunun ve sosyal kaynakların saldırgan davranışları negatif yönde yordadığını göstermiştir.

Çalışma kapsamında öncelikle cinsiyete göre toplum yanlısı ve saldırgan davranışların düzeyi karşılaştırılmıştır. Önceki araştırmaların (örn., Card ve ark., 2008, s. 1207; Xiao ve ark., 2019, s. 53) bulguları ile tutarlı olarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde toplum yanlısı ve daha düşük düzeyde saldırgan davranışlarda bulundukları belirlenmiştir. Bu farklılıkların görülmesinde biyolojik, bilişsel, duygusal ve sosyal alanlardaki farklılıkların, ebeveynlerin, öğretmenlerin ve akranların cinsiyete göre farklı sosyalleşme ortamları sunmalarının ve farklı toplumsal cinsiyet rolleri tanımlamalarının (Keenan ve Shaw, 1997, s. 101-107) etkili olduğu düşünülmektedir.

Regresyon analizlerinde benlik (kendilik) algısının ve sosyal yeterliliğin toplum yanlısı davranışları pozitif yönde yordadığı belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın bulguları olumlu benlik algısı ya da kavramı (Gupta ve Thapliyal, 2015, s. 42-43; Lu ve ark., 2022, s. 6-7) ve yüksek öz-saygı (Li ve Hao, 2022, s. 375) ile toplum yanlısı eğilimler ya da davranışlar arasında pozitif yönde ilişki olduğunu gösteren farklı yaş grupları ile yapılan çalışmaları desteklemektedir. Kendilerine ilişkin algıları ve tutumları olumlu olan gençler kendilerine daha fazla güven duydukları (Kobayashi ve Brown, 2003, s. 575) için yardım gerektiği durumlarda eyleme geçebilmektedirler. Ayrıca, özellikle gönüllülük gibi uzun süreli etkinlikleri devam ettirebilmek için güdülenme ve bağlılık gösterebilmektedirler (Zuffianò ve ark., 2014, s. 28). Sosyal yeterliliği yüksek olan ergenler toplum yanlısı davranışları gerçekleştirmeye yönelik daha yüksek düzeyde içsel güdülenme göstermektedir (Collie, 2022, s. 417-418). Sosyal yeterlilik sosyal ilişki kurabilme ve sürdürülebilir becerisini ifade ettiği (Rose-Krasnor, 1997, s. 112-113) ve toplumsal katılım ile ilişkili olduğu (Ma, 2012, s. 1) için sosyal yeterliliğin toplum yanlısı davranışlar modeline pozitif katkısı beklenen bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Toplum yanlısı davranışlar üzerine yapılan önceki çalışmalarda (örn., Bayar ve ark., 2020, s. 107; Day ve Padilla-Walker, 2009, s. 903) olduğu gibi bu araştırmada da aile ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliğinin toplum yanlısı davranışlar açısından önemli bir etmen olduğu belirlenmiştir. Aile üyelerine ve arkadaşlarına güven duyan, yakın hisseden ve

yakınlarından duygusal destek alan gençlerin daha fazla toplum yanlısı davranış gösterdikleri bulunmuştur. Araştırma sonuçları gençlerin yakın çevresini oluşturan ailenin ve arkadaşların (Brofenbrenner, 1979, s. 25) çocuklukta ve ergenlikte olduğu gibi genç yetişkinlikte de gençlerin sosyo-duygusal gelişimlerine katkıda bulunduklarını ve sosyal davranışlarını etkilediklerini göstermiştir.

Diğer yandan aile uyumunun toplum yanlısı davranışlar modeline anlamlı düzeyde katkıda bulunmadığı belirlenmiştir. Aile uyumu ile toplum yanlısı davranışlar arasında pozitif yönde ilişki olduğu gösterilmiştir (Hur ve ark., 2017, s. 233-234), ancak iki değişken arasındaki ilişki az sayıda araştırmada incelenmiştir. Bu çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmamasında farklı bir ölçüm aracı kullanılmasının ve çalışmanın aile bağlarının genel olarak güçlü olduğu bir kültürde yapılmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan genç yetişkinlik döneminde olan araştırma grubunun toplum yanlısı davranışlarında arkadaşların aileye göre daha önemli düzeyde etkisi olabileceği de düşünülmektedir. Bu nedenle aile ile ilişkilerin, aile uyumu gibi aile sistemine ilişkin özelliklerin olumlu sosyal davranışlara etkilerinin belirlenebilmesi için bu konuda daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir.

Yapılan regresyon analizleri araştırma grubunun toplum yanlısı davranışlarına aile uyumun yanı sıra gelecek algısının da katkıda bulunmadığını göstermiştir. Gelecek algısı ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişki az sayıda araştırmada incelenmiş (örn., Russo ve ark., 2022, s. 272) ve olumlu gelecek algısının toplum yanlısı davranışlar ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalar ile tutarlı sonuçlara ulaşılmamasında kültürel farklılıkların rol oynadığı düşünülebilir. Ayrıca eğitim yaşamındaki ve kariyer olanaklarındaki farklılıkların değişkenler arasında ilişki bulunmamasını da açıkladığı düşünülmektedir. Diğer yandan önceki çalışmalarda doğrudan gelecek yönelimi değil yaşama ve geleceğe olumlu bakış açısı ölçülmüştür. Bu kapsamda, gelecek algısını ya da yönelimini ölçen veri toplama araçlarının kullanılarak toplum yanlısı davranışlar ile ilişkilerinin farklı kültürel ortamlarda yapılacak çalışmalarda incelenmesi önemli görülmektedir.

Saldırgan davranışlar modeline benlik algısının ve gelecek algısının negatif yönde katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Benlik algısı olumsuz ya da öz-saygısı düşük olan gençlerin daha fazla saldırganlık göstermelerinde (Odacı ve Çelik, 2017, s. 223; Teng ve ark., 2015, s. 50), sosyal etkileşimlerinin sınırlı olması, sosyal kuralları daha az anlamaları, benliklerini ve öz-saygılarını koruma isteği gibi nedenlerin rol oynayabileceği savunulmuştur (Donnellan ve ark., 2005, s. 333-334). Olumsuz gelecek algısının daha fazla saldırgan davranışlar gösterme ile ilişkili olduğu bulgusu, gelecek yönelimi ile saldırganlık arasında negatif yönde ilişkinin

belirlendiği çalışmaları (Gao ve Chan, 2015, s. 5-6; Stoddard ve ark., 2011, s. 242-243) desteklemektedir. Gelecekleri ile ilgili olumlu bakış açıları ve beklentileri olan, plan yapan ve belirli amaçları gerçekleştirmek için güdülenmeleri yüksek olan ergenlerin saldırgan davranışları daha az gösterdikleri görülmektedir.

Ailenin ve arkadaşların saldırgan davranışların gelişiminde önemli rol oynadığı belirlenmiştir. Aile uyumunun, aile ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliğinin saldırgan davranışların negatif yordayıcıları oldukları bulunmuştur. Aile uyumu düşük olan gençlerin, stresli durumlar ile baş etmelerini sağlayan duygu düzenleme ve bilişsel becerileri yeterli düzeyde geliştirememiş olabilecekleri vurgulanmıştır (Andreas ve Watson, 2009, s. 193-194). Aile üyeleri arasında bağlılığın ve desteğin az olması, ailedeki sorunların olumsuz problem çözme yöntemleri kullanılarak çözülmesi, aile üyelerinin sorunları ile ilgili birbirlerinden destek alamamaları (Olson, 2000, s. 145-147) gibi etmenlerin aile uyumunun saldırganlık modeline negatif katkısını açıklayabileceği düşünülmektedir.

Aile ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliğinin saldırganlık ile negatif yönde ilişkili olduğunu gösteren araştırmaların (Clark ve ark., 2015, s. 194; Lansford ve ark., 2010, s. 559-600) bulguları ile tutarlı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaya katılan üniversite öğrencileri için de yakınlarının ilgili ve destekleyici olmalarının saldırganlığın azalması ile ilişkili olduğu görülmüştür. Arkadaşları ile ilişkilerinin olumsuz olmasının gençlerin saldırganlık gibi dışsallaştırma sorunları yaşamalarında etkili olduğu belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen bireysel ve sosyal etmenlerden sadece sosyal yeterliliğin saldırgan davranışları yordamadığı tespit edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde sosyal yeterlilik ile saldırganlık arasındaki ilişki ile ilgili kesin sonuçlara ulaşılmadığı görülmüştür. Sosyal yeterliliğin saldırganlığın azalmasında rol oynadığını gösteren çalışmalar (örn., Arsenio ve ark., 2000, s. 445-446) bulunmaktadır. Ancak, sosyal yeterliliğin saldırgan davranışları yordamadığı da belirlenmiştir (örn., Chen, Huang, Chang, Wang, ve Li, 2010, s. 589). Bu çalışmanın bulguları sosyal bilgi işleme yaklaşımlarının (örn., Crick ve Dodge, 1994, s. 74-75) ve İşlevsel Duygu Kuramının (Frijda ve Mesquita, 1998, s. 273-276) varsayımlarını desteklemektedir. Saldırganlık gösteren çocukların da saldırgan olmayan çocuklar gibi sosyal yeterlilik becerilerinin yüksek olması (Grotper ve Cairns, 1996, s. 2337), sosyal yeterlilikleri düşük olan çocukların ise çatışma deneyimlerini olumlu algılamaları (Orobio de Castro ve ark., 2007, s. 174-175) ya da saldırgan davranışları azaltması beklenen suçluluk ve üzüntü gibi duyguları yaşamaları (Frijda ve Mesquita, 1998, s. 278) gibi nedenlerin anlamlı bir ilişki bulunmamasında rol oynadığı düşünülmektedir.

Araştırmanın bulgularının akademik çalışmalara ve üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanacak eğitsel programlara ve psikososyal çalışmalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ancak, çalışmada ilişkisel tarama modeli ve kesitsel yöntem kullanılması bir sınırlılık olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisinin kurulabileceği modellerin oluşturulması ve boylamsal çalışmaların yapılması önerilmektedir. Çalışmada toplum yanlısı ve saldırgan davranışların türleri incelenmemiştir. İleride yapılacak çalışmalarda tepkisel ve amaca yönelik olumlu sosyal davranışların ya da saldırganlığın benlik algısı gibi araştırma değişkenleri ile ilişkilerinin incelenmesi, bu davranışlarda rol oynayan bilişsel ve sosyal süreçlerin anlaşılması açısından önemli görülmektedir. Ayrıca, aile ve arkadaşlar ile ilişkilerin niteliğini belirlemekte kullanılan sosyal kaynaklar alt ölçeği, aile ve arkadaşların farklı etkilerinin tespit edilmesine olanak vermemiştir. Genç yetişkinlik döneminde toplum yanlısı ve saldırgan davranışlarda ailenin rolünün, arkadaş ya da akran ilişkilerinin etkilerinin daha fazla çalışmada ele alınması önerilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Toplum yanlısı davranışlar ya da saldırgan davranışlar ruh sağlığını, sosyal ve duygusal gelişimi etkilemektedir. Genç yetişkinler üniversitede yeni sosyal ilişkiler kurmakta ve farklı sosyal ortamlar ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle gençlerin akademik ve sosyal yaşamlarına etkide bulunan bu tür davranışları göstermelerinde rol oynayan etmenlerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Çalışmada toplum yanlısı ve saldırgan davranışlarda rol oynayan ortak etmenlerin olduğu belirlenmiştir. Gençlerin kendilerine ilişkin duygularının ve düşüncelerinin olumlu olmasının toplum yanlısı davranışlar ile pozitif ve saldırgan davranışlar ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmanın bulguları ailenin ve arkadaşların genç yetişkinlik döneminde sosyal davranışların gelişiminde etkili olduklarını göstermiştir. Yapılan analizler sosyal yeterliliği yüksek olan gençlerin yardım etme ve başkaları ile ilgilenme gibi davranışları gösterme olasılıklarının yüksek olduğunu göstermiştir. Gelecek algısının olumsuz ve aile uyumunun düşük olmasının ise saldırgan davranışlarda bulunma olasılığını arttırdığı belirlenmiştir.

Toplum yanlısı davranışların olumlu gelişimsel, psikolojik ve sosyal sonuçları olduğu düşünüldüğünde üniversite gençlerinin toplum yanlısı davranışlarının desteklenmesine yönelik psikososyal ve eğitsel çalışmalar düzenlenmesi önerilmektedir. Sosyal ilişkileri ve ruh sağlığını olumsuz etkileyen, ileriki yıllarda sıklığının ve şiddetinin artma olasılığı olan saldırgan davranışların önlenmesi ya da azaltılması konusunda gençleri destekleyici eğitsel ve sosyal çalışmaların yürütülmesinin de yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda

gerçekleştirilecek çalışmaların öz-saygının ve sosyal yeterliliğin artırılmasını, olumlu sosyal ilişkiler kurmaya katkı sağlayacak iletişim ve problem çözme gibi becerilerin geliştirilmesini desteklemesi önemli bulunmaktadır.

Kaynakça

- Andreas, J. B. ve Watson, M. W. (2009). Moderating effects of family environment on the association between children's aggressive beliefs and their aggression trajectories from childhood to adolescence. *Development and Psychopathology*, 21(1), 189-205.
- Arsenio, W. F., Cooperman, S. ve Lover, A. (2000). Affective predictors of preschoolers' aggression and peer acceptance: Direct and indirect effects. *Developmental Psychology*, 36(4), 438-448.
- Basım, H. N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-114.
- Bayar, Y., Sayıl, M. ve Kındap Tepe, Y. (2020). The relationship of autonomous motivation to prosocial behavior: Mediator role of prosocial friends and friendship quality among Turkish adolescents. *Research on Education and Psychology*, 4(1), 98-113.
- Bayraktar, F., Kındap, Y., Kumru, A. ve Sayıl, M. (2010). Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin ergen örnekleminde psikometrik açıdan incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(26), 1-13.
- Boxer, P., Tisak, M. S. ve Goldstein, S. E. (2004). Is It bad to be good? An exploration of aggressive and prosocial behavior subtypes in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(2), 91-100.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M. ve Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, 79(5), 1185-1229.
- Carlo, G., Mestre, V., Samper, P., Tur, A. ve Amenta, B. E. (2010). Feelings or cognitions? Moral cognitions and emotions as longitudinal predictors of prosocial and aggressive behaviours. *Personality and Individual Differences*, 48(8), 872-877.
- Carlo, G. ve Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 31-44.
- Chen, X., Huang, X., Chang, L., Wang, L. ve Li, D. (2010). Aggression, social competence, and academic achievement in Chinese children: A 5-year longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 22(3), 583-592.

- Clark, M., Dahlen, E. R. ve Nicholson, B. C. (2015) The role of parenting in relational aggression and prosocial behavior among emerging adults. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 24(2), 185-202.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155-159.
- Collie, R. J. (2022). Social-emotional need satisfaction, prosocial motivation, and students' positive behavioral and well-being outcomes. *Social Psychology of Education*, 25(2-3), 399-424.
- Crick, N. R. ve Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101.
- Day, R. D. ve Padilla-Walker, L. M. (2009). Mother and father connectedness and involvement during early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 23(6), 900-904.
- Dodge, K. A. ve Coie, J. D. (1987). Social-information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1146-1158.
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E. ve Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological Science*, 16(4), 328-335.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publications.
- Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J. H. ve Martinussen, M. A. (2003). A new rating scale for adult resilience: What are the central protective resources behind healthy adjustment? *International Journal of Methods in Psychiatric Research*. 12(2), 65-76.
- Frijda, N. H. ve Mesquita, B. (1998). The analysis of emotions: Dimensions of variation. In M. F. Mascolo & S. Griffin (Eds.), *What develops in emotional development?* (pp. 273–295). New York: Plenum Press.
- Gao, S. L. ve Chan, K. L. (2015). Future orientation and school bullying among adolescents in rural China: The mediating role of school bonding. *SAGE Open*, 1-9.
- Grotpeter, J. K. ve Cairns, R. B. (1996). Relational aggression, overt aggression, and friendship. *Child Development*, 67(5), 2328-2338.
- Gupta, D. ve Thapliyal, G. (2015). A study of prosocial behaviour and self concept of adolescents. *I-Manager's Journal on Educational Psychology*, 9(1), 38-45.

- Hair, J. F. Jr., Anderson, R. E., Tatham, R. L. ve Black, W. C. (2010). *Multivariate data analysis*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Hamama, L. ve Arazi, Y. (2012). Aggressive behaviour in at-risk children: Contribution of subjective well-being and family cohesion. *Child & Family Social Work*, 17(3), 284-295.
- Hur, Y.-M., Taylor, J., Jeong, H.-U., Park, M.-S. ve Haberstick, B. C. (2017). Perceived family cohesion moderates environmental influences on prosocial behavior in Nigerian adolescent twins. *Twin Research and Human Genetics*, 20(3), 226–235.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Keenan, K. ve Shaw, D. (1997). Developmental and social influences on young girls' early problem behavior. *Psychological Bulletin*, 121(1), 95–113.
- Kobayashi, C. ve Brown, J. D. (2003). Self-esteem and self-enhancement in Japan and America. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(5), 567–580.
- Laguna, M., De Longis, E., Mazur-Socha, Z. ve Alessandri, G. (2022). Explaining prosocial behavior from the inter-and within-individual perspectives: A role of positive orientation and positive affect. *Journal of Happiness Studies*, 23, 1599-1615.
- Lansford, J. E., Malone, P. S., Dodge, K. A., Pettit, G. S. ve Bates, J. E. (2010). Developmental cascades of peerrejection, social information processing biases, and aggression during middle childhood. *Development and Psychopathology*, 22(3), 593-602.
- Li, S. ve Hao, J. (2022). Are adolescents with higher self-esteem more prosocial? Exploring the moderating effect of self-compassion in different genders. *The Journal of Genetic Psychology*, 183(5), 364-380.
- Lu, T. C., Wang, C. X., Tao, B. L., Sui, H. R. ve Yan, J. (2022) The relationship between physical activity and prosocial behavior of college students: A mediating role of self-perception. *PLoS ONE*, 17(8): e0271759, 1-10.
- Ma, H. K. (2012). Social competence as a positive youth development construct: A conceptual review. *Scientific World Journal*, 3:287472, 1-7.
- Morin, A. (2017). Toward a glossary of self-related terms. *Frontiers in Psychology*, 8:280, 1-9.
- Nelson, S. K., Layous, K., Cole, S. W. ve Lyubomirsky, S. (2016). Do unto others or treat yourself? The effects of prosocial and self-focused behavior on psychological flourishing. *Emotion*, 16(6), 850–861.

- Nurmi, J.-E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11(1), 1-59.
- Odacı, H. ve Çelik, Ç. B. (2017). Kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişki: Yalnızlığın aracı rolü. *Journal of Mood Disorders*, 7(4), 219-25.
- Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, 22(2), 144-167.
- Orobio de Castro, B., Brendgen, M., Van Boxtel, H., Vitaro, F. ve Schaeppers, L. (2007). "Accept me, or else": Disputed overestimation of social competence predicts increases in proactive aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35(2), 165-78.
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development*, 6(1), 111-135.
- Russo, C., Dell'Era, A., Zagrean, I., Danioni, F. ve Barni, D. (2022) Activating self-transcendence values to promote prosocial behaviors among adolescents during the COVID-19 pandemic: The moderating role of positive orientation. *The Journal of Genetic Psychology*, 183(3), 263-277.
- Stoddard, S. A., Zimmerman, M. A. ve Bauermeister, J. A. (2011). Thinking about the future as a way to succeed in the present: a longitudinal study of future orientation and violent behaviors among African American youth. *American Journal of Community Psychology*, 48(3-4), 238-246.
- Teng, Z., Liu, Y. ve Guo, C. (2015). A meta-analysis of the relationship between self-esteem and aggression among Chinese students. *Aggression and Violent Behavior*, 21, 45-54.
- Xiao, S. X., Hashi, E. C., Korous, K. M. ve Eisenberg, N. (2019). Gender differences across multiple types of prosocial behavior in adolescence: A meta-analysis of the prosocial tendency measure-revised (PTM-R). *Journal of Adolescence*, 77, 41-58.
- Zuffianò, A., Alessandri, G., Kanacri, B. P. L., Pastorelli, C., Milioni, M., Ceravolo, R., Caprar, M. G. ve Caprara, G. V. (2014). The relation between prosociality and self-esteem from middle-adolescence to young adulthood. *Personality and Individual Differences*, 63, 24-29.